

letességre készletli is, s a költő jellemzésébe néha inkább a magasztaló méltatás, mint a hideg tárgyilagosság felé hajlik: általában találóan értékeli Amade irodalomtörténeti szerepét és rangját. Műve alapos filológiai életrajz, jegyzeteivel igazolja a tárgyának szentelt sok tanulmányt. Ha a főrész terhelő adatokból a szerző nem sajnált volna még többet áttenni könyve jegyzetes részébe, akkor már tárgya érdekességénél fogva is talán több olvasóra számíthatna. Kérdés azonban, hogy szakembereken kívül egyáltalában akad-e nálunk olvasója egy régi költő életrajzának? A szakemberek kétségkívül tanulsággal fogják olvasni ezt az értékes és igen érdekes könyvet, mely irodalomtörténetünk régi buzgó munkásának legjelentősebb műve.

KEMÉNYFY JÁNOS.

Halasy-Nagy József: Surányi Miklós. Életrajz. Budapest, Singer és Wolfner, 1937. 8-r., 63 l.

Halasy-Nagy Józsefnek ez a tanulmánya a múlt évben elhunyt kiváló regényírónak nemcsak — mint a címe mondja — életrajzát, hanem egész művészi képét adja. Finom érzéssel keresi ki a nyiladozó költőszellem kialakulásának hatóerőit, emberek és események lélekbe vésődő emlékeit, amelyek Surányit korán elhívták a regényköltészetre. Hosszú ideig nem ismert magára. Érett férfiú volt, mikor első regényét, *A trianoni pávát* megírta. Emberek — a nagybácsi, Gundy Miklós sásdi plébános nemesveretű egyénisége, és a szigeti főlevéltáros, Petrovay György, családtörténeti anekdoták jókedvű mesefája — és az újságírás voltak azok a tényezők, amelyeknek közreműködése sikerét megteremtették. Az igazi műgond azonban csak következő regényében, *A szent hegyben* jelentkezett, a történelmi regénynek, mint Halasy-Nagy találóan mondja, új felfogású alkotásában; a XIII. századi Budának társadalmi életéhez próbált vele Surányi emberi közelségbe jutni. Új világba vezet a *Nápolyi asszony*: ezt tartja szerzőnk Surányi legjobban megszerkesztett regényének. A *Csodavárók* a világháborút követő nehéz esztendőök magyar életének szomorú eposza: a magunk életének regénye. A múlt század egész első felét akarta *Széchenyi*jével nagy történelmi összefüggéseiben bemutatni, az alkotó magyar ember tragédiáját, magyar végzetét — ezt a művét Surányi nem fejezhette be. Alkotásainak összképe így is teljes, s a képmás, amelyet Halasy-Nagy művészi ecsetje fest róla, érdekes és jellemző.

Ennek a képnek egyik legmélyebben színező vonalául Halasy-Nagy a pesszimizmust ismeri föl. Surányi pesszimista regényíró lett — Kemény óta talán az első igazi, épen ezért hőseiből hiányzik az erős akarat indította cselekvő erő. Kész helyzeteket, kialakult jellemeket állít elénk már az exoziccióban, s a regény bonyodalmában a sors vagy az ellenséges erő feltartóztatlanul taszítja őket bukásukba. Problémája épen az, hogy meghatározott jellemű emberekkel adott helyzetekben mi történik — helyesebben: hogyan rontják egymást, hogyan sodorják magukat kölcsönösen a katasztrófába. Ez a problémakeresés és megoldás a szerző szerint természetesen következik Surányi egyéniségéből, a regények világának fölépítését s a belőlük kisugárzó szellemet azonban a korviszonyok is determinálták, az a nemzetpoli-

tikai helyzet, amelyet Surányi fölléptekor talált, s az az élet, amelyet a megyén megismert. Innen van, hogy regényeinek miliőjét a magyar történelmi középosztály szolgáltatja, s benne egy-egy család történetét szerette írni — ez a család azonban neki a magyarságot jelentette, Kelet véreinek és Nyugat szellemének ezt a kultúrnméletét; a nemzetfenntartó réteg süllyedése fájtn neki s ennek a középosztálynak erősödésétől várta gyógyulásunkat.

Igy látja és rajzolja ki Halasy-Nagy a maga művészetével Surányinak emberi és költői képét. A fény és árnyék elosztásán megérik az alkalom, amely a kis könyvet szülte, és az az emberi érzés, amely a szerzőt és hőst egymáshoz fűzte; megérik rajta a tudatos *retouche* is, de mindezt szívesen megbocsátjuk, annál inkább, mert művészi irányban is éreztetik hatásukat: amaz a hang melegségében, emez a tanulmány formai szépségében, választékos stílusában. S hogy Halasy-Nagy, a filozófus, beleviszi mind finom emberismeretét, mind nagy pszichológiai tudását, azt szinte említeni is fölösleges.

SZABÓ DÁVID.

Doktori értekezések 1936-ban.

5. *Bikácsi László: Egy korszak irodalmi élete (1861—67)*. Budapest, szerző kiadása, 1935. 58 l. — Az 1861—67 közötti időszak irodalmi életének áttekintése már azért is érdekes, mert ebben az időközben kezdődött meg a csupa ellenzékieskedésen alapuló irodalmi kettészakadás: Zilahy Károly és Vajda János állnak szemben Arany—Gyulai—Kemény—Salamon képviselte klasszicizmussal. Bikácsi dolgozatának legnehezebb feladatát dicséretet érdemlő sikerrel végezte el: nyugodt, kiegyensúlyozásra törekvő hangon tárgyalja az eseményeket. A maga pártállását egészen háttérbe szorítja még ott is, ahol ennek nyomán a valóság élénkebb színezése hiányzik, mint Vajda állásfoglalásának motíválása közben. Tárgyi szempontból is csak dicsérhetjük a dolgozatot. Lehetőleg mindenre kiterjed és mindennek igyekszik a kor szellemi összetételéből folyó magyarázatát megadni. Csupán a dolgozat — különben az áttekintést megkönnyítő — beosztását nem tartjuk a legszerencsésebbnek. Az előljáróba adott «hosszmetszet» után a «keresztmetszet» számos dolgot ismételni kényszerül, amiből arra következtetünk, hogy előbb volt meg a dolgozat vázlata, mintsem az az anyagból magából fejlődhetet volna. Ezért mondja el Arany írói vezérségét három helyen is, viszont ugyanezért csak nehézséggel tudunk ok és okozat között kapcsolatot találni, mivel a tárgyalás nem logikai rendben, hanem a vázlat-konstrukció menetében halad. Ez az oka az itt—ott található ellentmondásoknak (a polgárosodás kérdésében pl.). Sikeresebb lett volna, ha nem iparkodik szétszedni az eseményeket, hanem ha beleolvasztotta volna magyarázatait az időrendben haladó tárgyalási menetbe. Természetesen ez csak módszertani észrevétel, valójában csak azért említettük, mert épen ennek a tárgyalásmódnak következtében maradhattak ki a két fejezet között fontos részletek (a nemzedékek szembenállása, a klasszicizmus és liberalizmus teljesebb képe). Disszertációtól azonban monografikus teljességet lehetetlenség lenne követelni, s Bikácsi komoly, hasznos munkájával szemben fölösleges is.

KENYERES IMRE